

הרב יעקב אריאל

היפוש נעדרים ביום טוב – תגובה

מי שהכיר מקרוב את מצבם הנפשי של המשפחות והתרשם שהן היו במצב נפשי המוגדר כחולי, גם אם אין בו סכנה, יכול היה להסתמך על ההלכה המתירה מלאכות דרבנן בשינוי לצורך החולה.¹ מקובלנו שסכנה נפשית כמוה כסכנה גופנית. אדם היוצא חלילה מדעתו נמצא בסכנה חמורה, ובפרט למאן דאמר שהיתר פיקוח נפש בשבת הוא משום 'חלל עליו שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה'.² שוטה לא יכול לקיים שבתות, ולכן מותר להצילו משיטיון, גם אם הדבר כרוך בחילול שבת. וראיה לכך מ'שלחן ערוך' (או"ח סי' שו סעי' יד):

מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל מצוה לשום דרך פעמיו להשתדל בהצלתה; ויוצא אפילו חוץ לשלש פרסאות. הדבר מותר, כאמור, אף שעובר על איסור דאורייתא. והטעם לכך כתבו הפוסקים משום 'חלל עליו שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה'.³ וא"כ ה"ה בחשש לשיטיון. כלומר חולה נפש מסוכן מקביל לחולה גופני מסוכן. וכמו"כ יש להקביל מצב נפשי שאין בו סכנה למצב גופני שאין בו סכנה. חולה שאין בו סכנה יורד דרגה, ומותר לו לעבור רק על איסור דרבנן בשינוי. א"כ מצב נפשי שאינו מסוכן מקביל למצב גופני שאינו מסוכן, ומותר לעבור בו על איסור דרבנן בשינוי. וראו בספר 'שמירת שבת כהלכתה'⁴ שהביא חבל פוסקים שהתירו למי שאינו יכול לישון ליטול גלולות שינה, כי הוא נחשב לחולה שאין בו סכנה. אני מניח שאותם בני משפחה במצב שהם נמצאים בו אינם מסוגלים להירדם מרוב דאגה, ומסתמא התירו להם ליטול גלולות שינה ע"מ שיישנו קצת. וא"כ ה"ה מלאכות דרבנן בשינוי. ונראה לנמק היתר זה בכך שמי שאינו יושן אינו מסוגל לתפקד, ודינו כמי שנפל למשכב. וב'שלחן ערוך' (או"ח סי' שכח סעי' יז) נפסק שגדר חולה שאין בו סכנה הוא:

חולה שנפל מחמת חוליו למשכב ואין בו סכנה. ובהגה: או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאז אף על פי שהולך כנפל למשכב דמי (המגיד פ"ב).

מי שלא נרדם בלילה מתהלך ביום כסהרורי וצריך לשכב, וא"כ גדרו הוא כשל חולה שאין בו סכנה. אמנם היה מקום לחלק בין נטילת תרופה שהיא אסורה רק משום גזרה

1. שו"ע, או"ח סי' שכח סעי' יז.
2. שבת קנא ע"ב; יומא פה ע"ב.
3. עי' משנ"ב, סי' שו ס"ק נז.
4. שש"כ, פל"ג סעי' טז.

של שחיקת סממנים לבין מלאכה מדרבנן ממש, אך מ"מ יש גם לדמות את הדברים.⁵ אי לכך מותר להבעיר אש ביום טוב משום שהדלקת אש ביו"ט אסורה רק מדרבנן,⁶ ולכן מותר להפעיל מנוע בערה לצורך חולה שאין בו סכנה, וכן מותרת סגירת מעגלים חשמליים, שגם בשבת הם אסורים מדרבנן. אמנם לדעת ה'חזון איש'⁷ יש בסגירת מעגלים חשמליים איסור מתקן כלי מן התורה, אך ביו"ט ייתכן שגם לדעתו יש מקום להקל, כי לדעת התוספות⁸ בניין ביו"ט אינו אסור מהתורה משום 'מתוך שהותרה מלאכת מגבן גבינה מהתורה הותר כל בניין לצורך ביו"ט'. אמנם הרמב"ם⁹ אוסר בניין ביום טוב מן התורה, אך בסגירת מעגל חשמלי ייתכן שסובר שגם בשבת אינו אלא מדרבנן. עם זאת, צריך להבחין בין פעולה יחידאית לבין הפעלת מערכות שלמות, שיש בהן מלאכות רבות, כגון במקרה הנדון. בהפעלת מערכות גדולות יש חילול חמור של קדושת החג, ולדעת הרמב"ן¹⁰ דבר זה אסור מן התורה. הרמב"ן כותב שריבוי מלאכות דרבנן אסור מדאורייתא, שנאמר 'יהיה לכם שבתון'. הריטב"א¹¹ הסביר על פיו את ההלכה שאין מפקחין את הגל לצורך שופר בר"ה. בכל זאת במקרה חמור וחד-פעמי של חולי, גם הרמב"ן והריטב"א יודו שהאיסור הוא רק מדרבנן. וכמדומני שמשום כך מתירים מלאכות דרבנן להפעלת מערך רפואי גדול בשבת גם בעבור חולים שאין בהם סכנה.¹²

-
5. ר' חיי אדם, כלל סט סעי' יב.
 6. עי' ביאור הלכה, סי' תקב סעי' א, ד"ה אין מוציאין.
 7. חזו"א, או"ח סי' נ ס"ק ט.
 8. תוספות, שבת צה ע"א ד"ה והרודה.
 9. רמב"ם, פ"א מהל' יו"ט ה"ב.
 10. רמב"ן, רמב"ן ויקרא כג, כד.
 11. ריטב"א, ר"ה לב ע"ב סד"ה מתני' שופר.
 12. ר' שו"ת היכל יצחק לגרי"א הרצוג, או"ח סי' לג.